

12. Лучків І. (укл.). Юрій Клен. Бібліографічний покажчик. Торонто, 1973. 106 с.
13. Лучук О. У пошуках «Поезії Юрія Клена» : наукова нотатка в жанрі детективу. *Слово і Час*. 2021. № 6 (720). С. 82–104.
14. Маланюк Є. Передмова. Клен Юрій. Твори. Торонто : Фундація імені Юрія Клена, 1957. Т.2. С.9–10.
15. Миронець Н. Україна в житті та творчості Освальда Бурггардта (Юрія Клена). *Етнічна історія народів Європи*. 2004. Вип. 16. С. 104–113.
16. Орест М. Заповіти Ю. Клена. *Орлик: Місячник культури і суспільного життя* (Мюнхен). 1948. Рік III. Ч. 2. С. 5–7.
17. Просалова В. А. Текст у світі текстів Празької літературної школи : монографія. Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. 344 с.
18. Сарапин В. Поезія Юрія Клена та її місце в літературному процесі першої половини ХХ століття. Автореф. дис. канд. філологічних наук: 10.01.01. Київ: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; Міністерство освіти і науки України, 2000. 22 с.
19. Сірик Л. Своєрідність позиції українських неокласиків в контексті проблеми культурних орієнтирів схід – захід. *Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie*. 2019. №8. С. 125–139.
URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_17951_zcm_2019_8_125-139/c/10091-6999.pdf
20. Филипович О. Життя і творчість Юрія Клена. *Сучасність*. 1967. Ч. 10 (82). С. 47–85.

Марина Шаргало
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Крупка В.П.

СВОЄРІДНІСТЬ ГОТИЧНО-ДЕТЕКТИВНОЇ ПРОЗИ АНДРІЯ КОКОТЮХИ

Анотація. У статті розкрито специфіку детективної романістики Андрія Кокотюхи. Окреслено жанрові модифікації і трансформації творів, з'ясовано роль інтриги як рушія сюжету, а також своєрідність характеротворення головних персонажів – слідчих, якими є чоловік і жінка.

Ключові слова: кримінальна проза, готичний роман, детектив, інтрига, гендер.

Annotation. *The article reveals the specifics of Andrii Kokotyukha's detective novels. The genre modifications and transformations of the works are outlined, the role of intrigue as the driver of the plot is clarified, as well as the originality of the characterization of the main characters - investigators, who are a man and a woman.*

Keywords: *crime fiction, gothic novel, detective story, intrigue, gender.*

Кримінальна проза значно змінилася з того часу, коли побачили світ детективи Е.А. По – засновника цього жанру в літературі. З'явилася класична детективна форма, позаяк прагнення доби вбирало в себе нові естетичні парадигми і тенденції. На зміну повинна була прийти література, яка б розкривала потужні можливості сучасної людини. Детективний жанр як довершена і незалежна форма виникла в епоху романтизму (І пол. ХІХ ст.), якій передував передромантизм, що з'явився на вимогу просвітницького реалізму. Чільне місце у цей період належало маловідомому жанру готичного роману, який значною мірою у подальшому уможливив розвиток детектива.

Детективний жанр пройшов значний шлях розвитку. Літературознавці зазначають, що це оригінальна літературна форма, яка дещо відрізняється від готичного та кримінального роману, не має аналогій з поліційним романом. Для деяких критиків детектив являв провідну тему, навколо якої кримінальні історії та тріллери формуються як варіації. Детектив – це літературний твір чи кінофільм, присвячений розкриттю заплутаної таємниці, як правило, пов'язаної зі злочином. Важливим чинником, який об'єднує його з готичним романом, є те, що ці художні жанри своїми композиційно-сюжетними складниками тримають інтригу аж до того моменту, поки таємниця не буде повністю розкрита.

Це властиво сучасному українському прозаїку Андрію Кокотюсі, якого без перебільшення вважають Лицарем сучасного українського детективного читива.

Метою статті є окреслити синтез готичного й кримінального в детективній прозі цього письменника.

Гадаємо, що жоден інший письменник чи літературний критик не доклав стільки сил для того, аби утвердити цей жанр в масовому

письменстві 1990–2000-х років. Письменник самотужки прагне заповнити цілий пласт популярної прози: 1) перебуває в стані інтенсивного творення захопливих, читабельних текстів; 2) рецензує всі вітчизняні книжкові новинки, які вкладаються у формат гостросюжетної літератури; 3) працює на захист детектива, а разом з ним і всього масового письменства, від закидів високолітературних представників – та мало не від усього світу. Така позиція письменника не може не імпонувати. Андрій Кокотюха – не лише відомий детективіст, він – професійний автор, здатний із завидною регулярністю видавати якісні тексти (Олег Веремко-Бережний іронічно поіменував його «знаним текстарбайтером» [Анцибор]).

Він постійно відпрацьовує різноманітні жанрово-стильові інновації в улюбленому жанрі, додає елементів трилера, нуару, готики. Зокрема, романи «Темна вода» (2006) і «Легенда про Безголового» (2007) Андрія Кокотюхи об'єднує вираження жанрово-стильової своєрідності. У них інтрига як ключова ознака детектива майстерно доповнена готичною поетикою. Відомо, що детектив і готичний роман – близькі за жанровою природою форми; власне, «mystery novel» є відгалуженням «gothic romance». Жанри між собою дотичні завдяки зображенню таємниці, жахливих злочинів, тіні демонізованого злотворця. Готичним антуражем письменники досить часто користуються в детективних творах: згадаймо хоча би «Собаку Баскервілів» Артура Конан Дойля та «Десять негрят» Агати Крісті. Така суміш обох жанрів є плідною формулою для сучасної гостросюжетної прози. Цим і відзначився Андрій Кокотюха, означивши сюжети обох романів як національно готичні, увиразнивши похмурі сторінки української історії, фольклору, ввівши демонологічні мотиви.

Ізраїльський літературознавець Даніель Клугер говорить, що «детективний роман містить дві категорії, надзвичайно близькі одна одній, на перший погляд – замалим не синоніми – Таємницю і Загадку» [Клугер]. І в «Темній воді», і в «Легенді про Безголового» на детективну головоломку (серія вбивств) накладаються містичні таємниці: чудовисько Тихого Затону й безголовий привид, що блудить довкруг зруйнованого замку Ржеутського. Таємниця дозволяє згустити готичну, зловісно-похмуру обстановку, спричинити жах, відтворити напружене тривожне виживання, саспенс: *«Таємниця завжди ірраціональна й містична. Таємниця – щось, що обпікає нас потойбічним холодом, що вкрите мерехтливою пеленою ірреального,*

що ховається, в підсумку, за межами нашого світу. Покров непроникний для звичайного зору, для сприйняття п'ятьма органами чуття, дарованими людині» [Клугер]. Проте детективу не властиве ірраціональне: вся містика у фіналі має отримати цілком раціоналістичне пояснення – так, у «Собаці Баскервілів» жахливий привид Грімпенської трясовини виявляється величезною псиною, намащеною фосфором.

Детективна фабула – це возвеличування логіки, інтелекту, розумової геніальності героя-слідчого, що досягається розв'язанням головоломної загадки. Коли мова йде про готичні жахи, то інтрига детективного розвитку дії виникає через баланс на грані «вірю – не вірю», «ірраціональне – раціональне». Слідчий має розкрити моторошну таємницю як спокусу – піддатися їй, перейнятися жахом, як звичайна людина, тобто робити так, як чинять інші герої твору. Однак він змушений зберігати тверезість думки й самовладання, розгледіти за привидами й чудовиськами лихий намір злочинця.

Обидва зазначені романи Андрія Кокотюхи будуються на описаному спецефекті балансу. З єдиною лишень різницею: в «Легенді про Безголового» слідчим і наратором є жінка, адвокат Лариса Гайдук. Літературні критики одразу ж завважили спробу письменника змалювати логіку жінки: «...спроба відтворити чоловіком хід думок у жіночій голові не залишить читача байдужим» [Анцибор]; «Є чоловіче бачення жіночих думок і занадто логічна жіноча поведінка, ніяких тобі вибриків...» (блог «Чтиво») [Пострадянський детектив...].

Запропонований прийом є нетиповим для Андрія Кокотюхи, бо він послідовно продукує, маркує скоріше «чоловічий» кримінальний роман, на противагу, приміром, м'якому й затишному «жіночому», «іронічному» детективу а la Хмелевська-Донцова-Устінова та ін. В інтерв'ю Андрій Кокотюха відзначає: «Загалом я подаю себе як автор «чоловічої» прози. Хотілося б мати однодумців і читачів серед мужчин. Відразу ж уточню: мужчина – це не гора м'язів, а світоглядні речі, відчуття, манера поведінки, спосіб мислення, спосіб приймати рішення, шанобливе ставлення до жінки, алкоголь – у кожного свої набори чоловічих цінностей. До яких істерики, лінощі та рефлексії не належать» [Коскін 2010: 8].

Таку ж думку поділяють і його критики: «Його проза демонстративно чоловіча», – стверджує Анатолій Ульянов [69]. Образ чоловіка-слідчого, окреслений у «Темній воді», більш властивий романам Андрія Кокотюхи. А от у «Легенді про Безголового» прозаїк

експериментує з гендерно внутрішніми метаморфозами, ставлячи жінку в осердя детективно-готичної форми. Обоє романи характеризуються подібними логічними загадками, містичними таємницями, однак можемо завважити гендерну відмінність в зображенні розслідування злочинів – чоловіком у «Темній воді» й жінкою в «Легенді про Безголового».

Таким чином, зіставлення обох текстів із погляду репрезентації гендеру дозволяє дійти певних висновків. У романі «Темна вода» чоловік-слідчий доводить своє вміння мислити раціонально, не піддаючись містичним спокусі. Він викриває злочинців – організаторів і виконавців, засуджує причетних осіб, висловлює їм соціальний вирок. Готична таємниця поступається перед світлом чоловічого розуму. У «жіночій» версії готичного детективу – «Легенді про Безголового» провідною колізією є прагнення жінки перебрати на себе функції слідства, що негативно сприймається чоловіками, і неспроможність героїні впоратися з викриттям і переслідуванням зловмисників, її стрімка віктимізація

Другий готичний детектив надто далекий від жіночої, а тим паче – феміністичної версії цього жанру, все ж гендерне експериментування Андрія Кокотюхи, вочевидь, навіяне духом часу і тенденцією до оновлення детективної прози.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцибор Д. Андрій Кокотюха, «Легенда про Безголового»: про вплив казок і жіночу логіку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sumno.com/article/andrij-kokotyuha-legenda-pro-bezgolovogo-pro-vplyv>.
2. Веремко-Бережний О. Хто у світі найстрашніший. *Дзеркало тижня*. 2009. № 40 (768). С. 13.
3. Відгуки про творчість Андрія Кокотюхи [Електронний ресурс]. *Літературная студия Сергея Чернецкого*. Режим доступу: <http://literary-studio.profiforum.ru/forum-f11/tema-t491.htm>
4. Клугер Д. Баскервильская мистерия [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukamina.com/books/baskervil.html>.
5. Коскін В. Андрій Кокотюха: «Читач та його потреби – понад усе». *Українська літературна газета*. 2010. № 10 (16). С. 8–9.
6. Пострадянський детектив: Андрій Кокотюха, Легенда про Безголового [Електронний ресурс]. *Блог «Чтиво»*. Режим доступу:

ДЖЕРЕЛА

1. Кокотюха А. Легенда про Безголового. Київ: Нора-Друк, 2007. 284 с.
2. Кокотюха А. Темна вода. Київ: Нора-Друк, 2006. 260 с.

Катерина Шмигельська
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ЕСТЕТИЗМ ЛІРИКИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ

Анотація. У статті розкрито значення поезії для розвитку естетичних почуттів людини. Проаналізована творча спадщина Олександра Олеся. Досліджено естетизм лірики Олександра Олеся різних років. Простежується еволюційний шлях розвитку поета від ранніх романтичних поезій до лірики емігрантського періоду.

Ключові слова: естетизм лірики, лірика, емоційний образ, символізм, поетичний текст.

Annotation. The article reveals the importance of poetry for the development of a person's aesthetic feelings. The creative heritage of Oleksandr Oles is analyzed. The aestheticism of Oleksandr Oles's lyrics of different years has been studied. The evolutionary path of the poet's development from early romantic poetry to the lyrics of the emigrant period is traced.

Keywords: aestheticism of lyrics, lyrics, emotional image, symbolism, poetic text.

Поезія має великий потенціал для розвитку естетичних смаків людини. У центрі уваги поезії – не зображення конкретних предметів, подій чи природних явищ, а людські емоції, переживання та роздуми, викликані ставленням до суспільно-політичних подій, природи та особистих моментів у житті. Поезія має багато переваг для розвитку культури емоцій та переживань. Один поетичний рядок може передати те, що може бути виражено в цілій главі епічної поезії. Поезія допомагає зазирнути всередину себе і розкрити людські переживання. Підтвердженням цього є багата поетична спадщина Олександра Олеся. Це поет рідкісного, своєрідного типу таланту, твори якого